

О. Л. Яременко

Ідентичність і суверенітет як модальності локалізації глобального розвитку

Ідентичність як історично надана соціальна реальність розвивається під зворотним впливом всієї сукупності породжених нею ціннісно-інституційних ресурсів суспільства, включаючи його активну суб'єктність, інтегруючий потенціал національного інтересу, процесуючий суверенітет, стійку інституційну структуру та динамічний чинник ендегенних реформ. Відбиток актуальності на історичній сутності національної ідентичності адаптує її до потреб сьогодення, але водночас існують межі адаптації, які соціуму не можна переступити без втрати ідентичності [4, с. 22].

Сучасним трактуванням ідентичності не вистачає розуміння її як елементу спільного буття людських груп, таких як етноси, нації та країни. Є сенс поглянути на ідентичність більш широко, не лише як на елемент індивідуальної реальності, а ще й важливий чинник стійкості та гнучкості соціально-економічної системи як цілісності. Саме чинники ідентичності покладені в основу системи розпізнавання "свій-чужий", і тому ідентичність структурує систему не лише статично, але й динамічно, в процесі пристосування до змін, забезпечуючи потрібну узгодженість реакцій.

Не можна зводити ідентичність лише до чинників унікальності, тому що будь-який суб'єкт є живим втіленням єдності всезагального, особливого та унікального [1]. Ідентичність виступає як фундаментальна сукупність відносно жорстких соціально-генетичних програм, що сформувалися у ході історичного розвитку, проявляються як стійкі стимули та очікування людей та їх груп у соціальному середовищі і забезпечують відтворення суб'єктів на довгих інтервалах еволюції (як мінімум, упродовж життєвого циклу). Розгортання та відтворення ідентичності нації через її суб'єктність, національний інтерес, інституційну структуру і ендегенні реформи кристалізується у національному суверенітеті як способі дій держави у зовнішньому та внутрішньому середовищі. З одного боку, суверенітет як діяльність з відтворення ідентичності є процесом зняття невизначеності життєдіяльності національної господарчої системи у процесі її функціонування і еволюції. З іншого боку, суверенітет може розглядатися як національний внесок у зниження невизначеності глобального розвитку.

Ідентичність як гранична соціальна структура (своєрідна межа "зернистості") виступає внутрішньою межею гібридної системи "мир-війна" в умовах загроз потенційно деструктивних трансформацій. Небезпека "гібридної" ідентичності полягає в тому, що вона як чинник невизначених та нестійких очікувань не є інструментом зниження загальної невизначеності, а є її додатковим джерелом. Прямим проявом нормальної *спільної ідентичності* всередині оптимально цілісної господарської системи є, по-перше, більш-менш оптимальний рівень трансакційних витрат, по-друге, переважний вектор спрямованості інституційної довіри: він або спрямований всередину системи,

якщо система самодостатня, або у зовнішній простір – якщо система перебуває у стані пошуку зовнішньої інформації та зовнішніх ресурсів.

На підставах такого розуміння ідентичності та її місця у національній соціально-економічній системі виникає можливість послідовного розроблення критеріїв узгодженого використання інструментів внутрішньої довіри як таких, що мають прямо корелювати з національною ідентичністю: стійкість грошової одиниці, стабільність податкового режиму, стимулююча державна інвестиційна політика, політика соціальних гарантій, зовнішньоекономічна стратегія. Це надає можливість істотно підвищити ступінь узгодженості основних напрямів державної регуляторної політики.

Суттєвою характеристикою будь-якої господарської системи та її ідентичності є її *інституційна ємність* як кількість змістовних норм, які здатний засвоїти суб'єкт без порушення ідентичності; інституційна ємність не є нескінченною; норми, що не засвоюються через перевищення інституційної ємності, будучи формально імплементовані шляхом максимально точного копіювання, є джерелом хаосу гібридної системи "мир–війна"; у цьому випадку енергія трансформації у вигляді зовнішніх інституційних та фінансових ресурсів може перетворюватися на внутрішній хаос у вигляді масового рейдерства, інноваційних форм корупції, деградації системи соціальних статусів, соціопатії. Характерно, що Дж. Акерлоф і Р. Крентон розглядають ідентичність (identity) у контексті глибокої вкоріненості (deeply held) [2]. Гібридна система не має глибокої вкоріненості, й тому породжує ентропійні процеси у суспільстві та економіці.

Адаптивно-динамічний аспект інституційної основи економіки характеризується *змiнами* норм та правил [3]. Інституційна система економіки має певний *запас змінності* як потенціал збереження та відтворення основних функціональних зав'язків суб'єктів у ході пристосування до змін; його перевищення виступає як *зайві зміни*, які порушують цілісність функціональних структур соціуму (норму реакції), що призводить до падіння ефективності; накопичений запас змінності є функцією часу історичного існування соціуму.

Соціум може витримати порівняно більш широкий спектр змін, якщо у минулому він вже пройшов аналогічні або близькі за глибиною, тривалістю та напрямом інституційні зміни, що може розцінюватися як своєрідне щеплення. Прикладом може слугувати сучасний Китай, в історії якого можна знайти зразки та аналоги державно-ринкових реформ, що відбуваються в країні останні 45 років, починаючи з реформ Ден Сяопіна. Врахування ризику зайвих змін потребує від регуляторних органів держави організації інституційного моніторингу та аналізу макроекономічної стабільності й інвестиційної привабливості у контексті реакції на реформи. Складовою такого моніторингу має стати розроблення та використання критеріїв фактичного рівня мобільності ресурсів.

Здатність більш-менш замкнутої господарської системи до національно вкоріненого розвитку залежить від її резервів та запасу мінливості. Інтенсивні зміни інституційного, структурного та технологічного устрою економіки потребують значних ресурсів, які використовуються з відносно низькою

ефективністю з точки зору поточних критеріїв. Справа в тому, що в момент перебування в стані мобільності ресурс не використовують за призначенням. Виникає дилема: або розвиток, який вимагає аномальної мобільності ресурсів, або висока поточна ефективність, що вимагає зв'язування ресурсів за їх прямим призначенням. Підкреслимо, що маються на увазі не поточні адаптивні покращення системи, а вихід її на якісно новий рівень рівноваги із середовищем. Тому макроекономічна політика в країнах з економікою, що розвивається, має будуватися на основі врахування складної сукупності наявних інституційних передумов та механізмів, що впливають на канали взаємодії та еластичність макроекономічних параметрів, а відповідно – на характер та тісноту їхнього зв'язку.

Якщо елемент господарської системи здатний витримувати та відтворювати ідентичність на інтервалах, що не нижчі за його життєвий цикл, то такий елемент отримує шанс набути атрибута *суб'єктності*. Суб'єктність – це забезпечена ресурсами та компетенціями практична здатність приймати рішення щодо відтворення власної ідентичності на підставах утримання актуальних та довгострокових цілей та критеріїв всередині соціуму.

Суб'єкт – це активний елемент господарської системи, що володіє декількома ступенями свободи, рух у яких детерміновано внутрішніми умовами його відтворення, і лише в кінцевому підсумку входить в умови відтворення системи загалом. Свобода є корінною ознакою суб'єкта, яка свідчить про належну повноту його відповідальності.

Системний зміст "суб'єктного принципу" побудови системи полягає у більш високій здатності до адаптації та саморозвитку (гетерогенного ускладнення). Системи, які побудовані на суб'єктному механізмі відтворення, здатні допускати більш високий рівень невизначеності, що не руйнує їх як цілісність. Завдяки суб'єктному механізму функціонування системи, вона має можливість декомпозиції генеральної невизначеності в сукупність часткових невизначеностей, які прив'язуються до окремих суб'єктів, набуваючи саме тим форму ризику.

У цьому випадку сума окремих невизначеностей може виявитися меншою за вихідну величину, тобто відбувається процес з негативною синергією. Виявляється це у розподілі невизначеностей у часі: час існування суб'єктів менший за час існування системи загалом. У цьому своєрідна визначеність – суб'єкт обов'язково загине. Загибель окремого суб'єкта є законом життя системи.

Національний інтерес є формою практичної рефлексії фундаментальної ідентичності й актуальної суб'єктності у їх конкретно-історичній єдності. Система, що функціонує на підставах національного інтересу, має можливість більш-менш ефективно знімати невизначеність життєдіяльності в умовах конфліктного нестійкого глобального середовища. Слід зробити застереження щодо невизначеності сучасного фазового переходу глобальної системи, який може супроводжуватися десуб'єктивацією та народжуванням нових ідентичностей. Але у цьому нашому аналізі ми будемо виходити з того, генезис та структурування нових ідентичностей ще не зайшов настільки далеко, щоби визначати тенденції та напрями глобального розвитку.

Проведені оцінки дають підстави визначити національний суверенітет як законодавчо та інституційно забезпечений спосіб професійних дій держави та громадянського суспільства у зовнішньому та внутрішньому середовищі на підставах суб'єктності та національного інтересу, що формує умови національного вкоріненого розвитку.

Практичне значення поняття "запас змінності" як потенціалу збереження та відтворення основних функціональних зав'язків у ході пристосування до змін надає розуміння важливості *межі* змін та реформ, за котрою може початися руйнація національної інституційної структури економіки. Ідеологія "чим більше реформ, тим краще" не може мати місця в системі державного управління. Фактичні результати реформ останніх 30 років дають підстави для підозр, що ця межа в Україні вже була неодноразово порушена. Цей «ризик перевищення» суттєво підсилюється в умовах початку процедур інтеграції України до ЄС.

Список бібліографічних посилань

1. Яременко, О. Л., Панкратова О. М. (2007). Інститути й економічна свобода господарювальних суб'єктів. *Економічна теорія*, 3, с. 56–71.
2. Akerlof, G. A., Kranton, R. E. (2010). *Identity Economics: How Our Identities Shape Our Work, Wages, and Well-Being*. Princeton University Press, 192 p.
3. Hill, C. (2007). The Law and Economics of Identity. *Queen's Law Journal*, vol. 32, 2.
4. Huntington, S. (2004). *Who are We? The Challenges to America's Identity*. Simon and Schuster, 428 p.

References

1. Yaremenko, O. L., Pankratova O. M. (2007). Institutions and economic freedom of business subjects. *Economic theory*, 3, pp. 56–71.
2. Akerlof, G. A., Kranton, R. E. (2010). *Identity Economics: How Our Identities Shape Our Work, Wages, and Well-Being*. Princeton University Press, 192 p.
3. Hill, S. (2007). The Law and Economics of Identity. *Queen's Law Journal*, vol. 32, 2.
4. Huntington, S. (2004). *Who are We? The Challenges to America's Identity*. Simon and Schuster, 428 p.

Яременко Олег Леонідович. Ідентичність і суверенітет як модальності локалізації глобального розвитку

Розкрито зміст ідентичності суб'єктів як фундаментальної сукупності жорстких соціально-генетичних програм, що сформувалися у ході історичного розвитку, проявляються як стійкі стимули та очікування людей та їх груп у соціальному середовищі і забезпечують відтворення суб'єктів на довгих інтервалах еволюції (як мінімум, упродовж життєвого циклу). Показано, що ідентичність як історично надана соціальна реальність розвивається під зворотним впливом всієї сукупності породжених нею ціннісно-інституційних

ресурсів суспільства, включаючи його активну суб'єктність, інтегруючий потенціал національного інтересу, процесуючий суверенітет, стійку інституційну структуру та динамічний чинник ендегенних реформ. Обґрунтовано висновок, що відбиток актуальності на історичній сутності національної ідентичності адаптує її до потреб сьогодення, але водночас існують межі адаптації, які соціуму не можна переступити без втрати ідентичності. На підставі такого розуміння доведено можливість послідовної розробки критеріїв узгодженого використання інструментів внутрішньої довіри, що прямо корелюють з національною ідентичністю: стійкість грошової одиниці, стабільність податкового режиму, стимулююча державна інвестиційна політика, політика соціальних гарантій, зовнішньоекономічна стратегія.

Ключові слова: ідентичність, межі адаптації суб'єктів, національний інтерес, суверенітет, інституційна ємність, запас змінності.

Yaremenko, Oleh. Identity and sovereignty as modalities of localization of global development

The content of subjects' identity as a fundamental set of rigid social and genetic programmes that are developed through history and manifest themselves as stable expectations of people and their groups in social environment, enabling subjects' iterations at long evolution spans. It is shown that identity as historically given social reality develops under reverse influence of all totality of valued and institutional resources of society generated by it, including its active subjectivity, integrating potential of national interest, sovereignty seen as a process, stable institutional structure, and dynamic factor of exogenous reforms. The author comes to the conclusion that the imprint of actuality on historical essence of national identity adapts it to the necessities of the present time, but at the same time there are limits of adaptation that cannot be stepped over by society without a loss to the identity. On the basis of such understanding, possibility of successive development of criteria of the concerted use of internal trust instruments which directly correlate with a national identity is well-proven as such: firmness of monetary unit, stability of the tax mode, stimulant public investment policy, social guarantees polices, external economic strategy.

Key words: identity, limits of adaptation of subjects, national interest, sovereignty, institutional capacity, supply of changeableness.